

MARTA PETREU. LUCIDITY BETWEEN THOROUGHNESS AND CHALLENGE

Iulian BOLDEA¹

Abstract

In her poetry, Marta Petreu focuses on interior elucidation, in a writing that is outraged and has the ethical tone of urgency. Stark and at the same time envolved, Marta Petreu's poems record, in firm, abrupt, radicalized notations, the trajectory of identity aporias and obsessions of the flesh, the syllogisms of the affects and the axioms of viscerality, all retracted in the abisality of the verses. The demonstrations that are structuring Marta Petreu's essays produce, beyond the plausible force of their logical argumentation, the legitimizing of the plenary experience of her own assertions - which is an unavoidable proof of the search of a truth that cannot be confiscated, corrected or exchanged, a truth that is assumed in full awareness, with ethical intransigence and suppleness of the writing.

Keywords: poetry, interiority, writing, ethics, identity

O poezie a intelectului și exasperării

Poezia Martei Petreu mizează pe vibrația anamnetică și pe voința de clarificare interioară, într-o scriitură ultragiată și cu un timbru etic al urgenței, traumei, problematizării. Austeră și implicată, cu o scenografie intransigentă a propriei interiorități, poezia Martei Petreu e una ce înregistrează, în notații ferme, abrupte, radicalizate, traiectoria aporiilor identitare și obsesiile cărnii, silogismele afectelor și axiomele visceralității, retractate în abisalitatea poemelor, ce pot fi privite ca expieri ale logicii sentimentelor și ale avatarurilor intelectului.

Poezia Martei Petreu, de la volumul de debut, *Aduceți verbele*, din 1981, și până la *Scara lui Iacob*, din 2006, a parcurs un itinerariu al cunoașterii și re-cunoașterii de sine, într-un demers, de o luciditate extremă, de a-și clarifica opțiunile existențiale și gnoseologice, de a le da un contur mai ferm, de a le situa într-un orizont individual și moral cât mai cuprinzător. Nicolae Manolescu, în *Literatura română postbelică*, ne oferă, probabil, cel mai plauzibil portret al poetei: „Marta Petreu este o egocentrică prin natură, de o trufie ce se cuvine înțeleasă mai ales ca o lipsă de menajamente față de sine. Orgoliul ei constă în a se lua pe sine ca exemplu negativ, dacă pot spune așa, disecându-se cu un bisturiu ascuțit, spre a-și arăta suferința, frustrarea, lipsa de speranță și eșecul. E vorba de un lirism al deziluziei, care însă nu se maschează, ci se declară: poeta pune degetul pe rană, scormonește în locurile cele mai dureroase, cu o cruzime insuportabilă”. Lirică austeră și, totodată, ferm regizată, a propriei interiorități, poezia Martei Petreu e, mai mereu, preocupată de tema identitară, prin chiar maniera proprie a rostirii, în care intelectul e dominator, iar obsesiile cărnii, ale sufletului, ale visceralității sunt retractate în subconștientul poemului, ca niște vinovate expieri ale vinei de a structura logic

¹Professor, PhD, „Petru Maior” University of Tîrgu Mureș; Scientific Researcher, Școala” Institute of Research for the Humanities, Romanian Academy

sentimentele, de a le da o turnură rațională. Efluviile afectelor sunt, așadar, cristalizate în retortele gândului, trecute prin filtrul refrigerent al ideii, într-un efort de a geometriza imprecisul lumii, de a traduce în imagine limpede vagul sufletesc, învolburarea reacțiilor cotidiene, haotica mișcare a refulărilor de toate zilele. În poezia *Rugăciune de dimineață*, se trasează, de pildă, un inventar al frustrărilor și eșecurilor ființei, într-un limbaj frust și într-o tonalitate doar aparent neutrală, cu notații eliptice, ce mărturisesc crisparea eului, tremurul convulsiv al conștiinței, retransnșarea voinței auctoriale în gestică minimală a metaforelor denudate, a imaginilor descărnate, lipsite de orice retorică manieristă: „Eu am mizat pe poeme. Am mizat/ pe cărți savante deștepte/ am mizat pe zeci de alte prostii din hârtie. Zadarnic./ Eu am vrut să am un copil. Și nici un bărbat/ nu și-a lăsat vie sămânța rod să crească în mine/ Am mizat pe iubire. Nici un bărbat/ nu m-a vrut pe mine femeie/ (poate soră mamă femeie de casă/ poate iarbă de mare poate cârpă de praf)// Am mizat pe câteva lucruri calde ale vieții. Degeaba/ Totdeauna degeaba// Acum mizez pe nimic.”

O altă linie tematică a liricii Martei Petreu e cea în care alegoria îmbracă straie biblice, iar tonul liturgic se convertește în accente de imprecuație. Fiorul transcendentului este, așadar desacralizat, încadrat în contururi ale umanului, rescris în expresia neconvențională, lipsită de eroism ori mitizare caracteristică și psalmilor arghezieni. Cu precizarea că Marta Petreu duce desacralizarea mult mai departe, transferând imaginile liturgice, imponderabilul divin, în registrul grotescului, cu imagini terifiante și expresie imprecuativă, ca în poemul, reprezentativ în multe privințe, *Zina mâniei*: „Deschide-ți Doamne ochii și mă privește-n ochi/ destupă-ți nările - respiră/ Desfundă-ți Doamne urechile de ceară/ și-ascultă: îți vorbesc. Îți poruncesc. Îți urlu/ Îți bat cu pumnii în timpane// Deschide-ți Doamne gura ofilită/ fă un efort: și scui pă în/ țărână/ frământă lut/ și modelează Stapâne între falange/ a doua oară lumea/ Oho. Fă Doamne o lume ce acceptă să existe/ Iar de nu poți s-o faci/ deschide/ deschide Doamne gura ta nătângă/ și-ntunecată ca izvorul beznei/ deschide Doamne gura ta - și-nghite/ pe roaba ta/ așa precum balena l-a pus la adapost cândva pe Iona// Da. Gura ta batrână și știrbă și gângavă/ gura ce-articulase Verbul// Deschide-ți Doamne gura ta/ ce pute// Măcar în felul ăsta-mi vei răspunde:/ deschide gura ta și mă blestemă”. Erosul cristalizat în poemele Martei Petreu nu face nici el excepție de la tonalitatea discursivă dominantă: rece, distantă, pusă sub auspiciile intelectului, redată cu rigoare logică, nestilizată, asumându-și atât luciditatea, cât și sinceritatea neconcesivă ca mărci tutelare ale lirsimului, într-un efort suprem de limpezire interioară, de asumare a propriei identități în regimul urgenței gândului și al trăirii. Poemul *Falanga* pare să fie cel mai ilustrativ pentru o astfel de tratare, la „rece”, a erosului, fără nicio umbră de idealizare. E o poezie din care utopiile iubirii s-au retras cu totul, convenționalitatea sentimentului fiind înlocuită cu țipătul poetic de liminară, autentică forță expresivă: „Bărbații mei - de-o oră sau de ani/ viii și morții la grămadă -/ bărbații mei de trupuri/ mirositoare asudate/ sub care am scâncit (din voluptate sau din politețe)// Da. Unii îmi plăceau/ iar alții - unu-doi - deoarece-i iubeam m-am programat să-mi/ placă/ Da. M-am culcat cu ei pe apucate// Bărbații numărați ai mei/ închiși în mine ca-ntr-o eprubetă/ s-au strâns acum aici: sunt o falangă// Mai bine

zis: i-am strâns aici eu/ i-am instruit i-am numărat metodic/ să nu-ndrăznească vreunul să-mi chiulească/ Sunt/ stânjeniți cum ar purta aripe/ căci poartă arme-atribute:/ făloși stângaci duc lancea și/ scutul greu macedonean/ Ei te privesc atent cum te iubesc/ cum mușc gingaș din carnea ta de fiară/ privește-i și tu calm: le aparții: la judecata din urmă/ sunteți încolonați ai mei cu toții/ falnica mea falangă de bărbați falanga mea macedoneană.”

Foarte multe dintre poemele Martei Petreu au alura unor autoportrete, în care poeta își retranscrie, într-o expresie neconcesivă, lucidă și tulburătoare, în același timp, prin exasperarea ce se ghicește din trăsăturile penelului, gesturile și fizionomia, articulațiile exterioare și cele interioare ale ființei, trădările și lașitățile, mâniile și spaimetele, entuziasmele și retractările, precum în *Biografie robot*, din care viața eului reiese întreagă, într-o schiță austeră, cu săvârșirile și nedesăvârșirile sale: „Din interior contemplan/ doar materia: la șapte ani schimbată/ subțire fragezită ca/ primavara pielea șopârlei/ Spun: prin cuvinte/ repetabil fi-va începutul// Vârsta de porțelan bărbați visători/ foști iubiți camarazi imperfecti mă învață:/ hotărâtoare sunt/ pentru fericire doar câteva momente -/ primul contact cu apa calviția/ alfabetul/ schimbarea dinților identitatea/ potențială cu viața de rutină/ acomodarea selectivă la/ entropie/ presa cântarul partenera secretă și periodic/ într-o pajiște de mentă/ drept/ demnitate personală – Melancolia”.

O poezie precum *Colaps* aduce cu sine antinomia fundamentală ce generează tensiunea lirică în versurile Martei Petreu: aceea dintre afect și rațiune, dar și dintre realul traumatizant și intelect. Pentru autoare, intelectul este singura instanță ce poate proteja și mântui ființa de demonia timpului, a istoriei, a învolburărilor simțurilor. Prin însumarea senzațiilor în raționamente și axiome, prin încapsularea pulsionilor sufletului în rigoarea conceptelor, ființa își recapătă echilibrul pierdut, se refugiază într-un spațiu al ordinii și al armoniei. Creierul e, așadar, o metaforă esențială pentru lirismul Martei Petreu: „Am râvnit această experiență perfectă:/ să mă adăpostesc în propriul creier/ ca-ntr-un uter matern/ Și să tac dracului// Oho! Am exact dimensiunea propriului corp -/ jubulam/ Emisferele cerebrale sunt cel mai senzual cuplu:/ o juisare într-o eternă aromă de mentă/ Atâta identitate (cât într-un cerc vicios)/ mă va duce departe!/ Lepra Scufița Roșie/ Inchiziția - tot atâtea duiosii/ pentru a-mi petrece vârsta adultă// Să mă adăpostesc în/ propriul creier/ ca-ntr-un uter matern:/ de bucurie/ mă rog pentru antropofagii rămași afară”. Dacă gestul locuirii are, pentru Marta Petreu, conotațiile exasperării de a trăi și ale spaimetei de neant, locul în sine, scena viețuirii este investit cu valențe ale negației și ale aneantizării. Imaginile reificării, figurația funambulesc-onirică, simbolurile limitelor și ale captivității, metaforele căderii, toate acestea fac parte dintr-un scenariu apocaliptic în care conștiința se află ea însăși încarcerată, anihilată, lipsită de orice reper benefic, de orice sprijin ontologic și gnoseologic, precum în poezia *Locul*: „Aici se află deznădejde. Nimicire/ Aici limita triumfă mă încarcerează mă sugrumă/ Aici nu există verdeață și bucurie/ aici se destramă mirajul iluziile/ rațiunea și inima se/ contopesc devin identice/ devin neputincioase/ Nu văd vreun înger/ Aici aflăm că/ gratuite au fost poverile durerea amărăciunea/ aici îți piere cheful de glumă și pofta de viață/ Aici luciditatea formulează

ultima concluzie/ ce se întoarce (deopotrivă) contra/ lumii și a ei: nu există sens// Aici binele și răul se suspendă sunt identice/ indiferente/ aici e o jumătate bătrână înfricoșătoare/ și un cer jos/ jos/ la nivelul umerilor la nivelul glesnei/ negru gol insuportabil/ Aici e frig și infern.”

Poetă a exasperării ontologice, a crispării de a fi, a trăirilor-limită, Marta Petreu scrie și viețuiește cu spectrul egolatriei în față, rezumându-și spaimile într-un vers eliptic, într-o expresie de o liminară concizie, în imagini concentrate la maximum, corosive, în viziuni neconcesive, în care iluminările sunt bruște irizări ale unui infern cotidian, un infern din care chiar sentimentul iubirii a fost evacuat, o lume a cruzimii și alienării, depozitată cu totul de iluzia redempțiunii. Asta ni se spune, cel puțin, în poemul *Coborârea îngerilor*. „Nu există iubire. Slavă ție: nu mai există. Există/ numai gura asta spurcată a mea care/ spune / cuvinte: bucurie tandrețe dragoste dimineață/ sens lumină iarbă plăcere// Dar pe lume există numai cruzime// și ploaia asta de sânge/ hemoragia asta întunecată a ta// Oho! degeaba plouă cu sânge: nouă nu ne mai pasă/ în zadar ne faci/ semn/ Nu există iubire Domine nu / Noi suntem pe de-a-ntregul ai tăi// Oho! ai tăi/ umblăm prin stratul negru de sânge/ ca prin iarba de toamnă cu brumă// Suntem ai tăi/ Domine. Cad din cer/ ca niște fulgi care latră/ câinii tăi. Ninge cu javre/ Urlă la stele/ boturi flămânde de câine/ Da. Suntem ai tăi. Tată. Hulim în numele tău:/ facă-se deci/ voia ta de călău// Eu sunt Marta. În genunchi mă așez. Întind grumazul. Amin”. Poezia Martei Petreu este, cum s-a observat de multe ori, o poezie a intelectului, în care reflexele realului și ale sinelui se geometrizează cu măsură, capătă proporții juste și relevanță, prin pondere și relief semantic. Dar e, pe de altă parte, și o poezie a exasperării ontice, în care gândul poetic trasează liniile convulsive ale spasmelor unei trăiri nedisimulate, din care orice urmă de convenționalitate ori de mitizare s-a retras.

Eseul ca provocare a limitelor

Ca eseistă, Marta Petreu s-a impus printr-o percepție radicală asupra conceptelor, figurilor și formelor culturale, într-un stil casant, direct, ofensiv. Iubitoare de paradoxuri și fină degustătoare de subtilități analitice, alergică la impostură sau falsitate intelectuală, denunțând atât „literaturocentrismul”, cât și pervertirile logicii, Marta Petreu nu are complexe sau ezitări în a explora și comenta zonele problematice ale mentalului românesc, ce prefera să-și țină în umbră complexe, neîmplinirile și refulările. „Strălucită eseistă, informată filosofic”, aplicând „la literatură observații din logică și din filozofie” (Nicolae Manolescu), Marta Petreu studiază, cu aplicație și vervă demitizantă, punctele nevralgice ale unor personalități, probleme, sau teme ale culturii românești. Despre Cioran scrie în mai multe rânduri. *Un trecut deocheat sau „Schimbarea la față a României”* (1999; ediția a doua, în 2004; cu titlul *Cioran sau un trecut deocheat*, ediția a treia, 2011) circumscrie gândirea autorului *Schimbării la față a României*, cu mixtura sa de naționalism și europenitate, cu rățăcirile ideologice știute, cu exaltările și negațiile vehemente care au incomodat mult timp prestigiul de mai târziu al filosofului neantului. În capitolul *Pașii sofistului*, ipoteza, plauzibilă, a autoarei este că emergența spirituală a lui Cioran în spațiul cultural francez e

efectul deziluziilor provocate de aventura extremistă interbelică. „Sofist prin excelență”, Cioran și-a asumat riscurile și beneficiile unei retorici a paradoxului și radicalității de gândire și expresie. Marta Petreu explică conversiunea scrisului lui Cioran, de la scriitura învolburat-exaltată din cărțile românești, la cea clasicizant-rafinată din cărțile publicate în Franța printr-o ruptură existențială, substanțială, provocată de pierderea iluziilor dinainte. În *Despre bolile filosofilor. Cioran* (2008) e radiografiată “cariera de suferind” a lui Cioran, începută de timpuriu. O categorie destul de bine reprezentată în istoria filosofiei e cea a filosofilor esopici sau resentimentari. Filosofia esopică e “filozofia celor care au filozofat din resentiment, a bolnavilor și malformațiilor din istoria filozofiei”, scrie Gabriel Liiceanu în *Jurnalul de la Păltiniș*. A acelor filosofi a căror gândire a fost puternic influențată de boală, de meschinăriile și mizeriile trupului (Kierkegaard, Schopenhauer, Nietzsche, Sartre, Jaspers). Ca să nu mai vorbim de Socrate, care a avut și el parte de numeroase răzvrățiri ale corpului. Unul dintre acești mari bolnavi, ale cărui maladii, umori și metehne i-au indus un mod cu totul particular de a filozofa e Cioran. În cartea sa, Marta Petreu investighează, apelând la diferite categorii de texte ale lui Cioran, impactul dintre conștiința filosofică și maladie. Cum se reflectă tribulațiile trupului în paginile aforistice ale lui Cioran, care e raportul dintre rană și literă, relația dintre ulcerare și gând? Ce proporție se stabilește între revelațiile gândirii și avatarurile trupului, între elevația meditației și prăbușirea în abisul corporalității? Sunt întrebări la care autoarea cărții încearcă să răspundă printr-un eseu pe cât de dens și riguros documentat, pe atât de provocator. Nu întâmplător primul capitol, *Inițierea în boală*, începe cu un inventar (și acela incomplet, cum ni se spune) al simptomelor și bolilor filosofului ce recunoaște de mai multe ori că a învățat mai multe din degradarea propriului trup, din încercările maladiilor, decât din tratatele impozante de filosofie. Boala, suferința, durerea, constituie, în fond, pentru Cioran, revelatorul conștiinței, sunt elemente catalizatoare ale ideții filosofice. “Cariera de suferind” a lui Cioran, începută de timpuriu, se înscrie în datele unei personalități care își așază deliberat ideile și idealurile sub semnul psihosomaticului maladiv: “Fără loc de muncă (nu uit excepția din 1936-1937, Liceul “Andrei Șaguna” din Brașov), fără o meserie definitivă, fără venituri, fără proprietate, fără cetățenie și fără patrie, deci definibil mai ales prin negații, Cioran a avut în schimb o bogată recoltă de simptome maladive și de boli. O carieră de suferind, altfel spus, și o identitate de bolnav, prin care și-a scuzat nu o dată umilitoarea – în propriii săi ochi – inactivitate. La fel, nu o singură dată Cioran s-a declarat liber de orice influență livrescă și fasonat în întregime de bolile și de fiziologia sa dereglată”. Pentru Cioran boala nu este însă doar degringoladă a organelor sau degradare insidioasă a trupului. E, mai curând, semnul unei treziri a spiritului, revelație a lăuntrului esențial al ființei, ea, maladia nefiind lipsită de o anume “fecunditate spirituală”, cum observă filosoful. Iar această accepțiune a bolii e prezentă chiar din prima carte, *Pe culmile disperării*, unde, subliniază Marta Petreu, “boala este prezentă de la început până la sfârșit, conținutul cărții fiind format din chiar descoperirile metafizice pe care tânărul autor le-a făcut datorită maladiiei. Suferința a lucrat în el radical, trezindu-l din somnul organic, din beatifica inconștiență a vârstei și din aromitoarea naivitate a sănătății, pentru a-l

transborda într-o stare care i-a flatat orgoliul: luciditatea”. Nu atât inventarul bolilor lui Cioran (inventar ce are exactitatea documentară a unei fișe clinice) e punctul de maximă rezistență al acestei cărți, cât, mai ales, modul în care aceste boli, simptome sau înclinații maladive se răsfrâng asupra ideții filosofice. Glisajul insinuant din domeniul dereglării organice înspre perimetrul conceptului trăit, asumat cu fervoare e urmărit de Marta Petreu cu minuție, în enunțuri lapidare și precise uneori, nu lipsite de volute metaforice, alteori.

Boala care l-a urmărit pe Cioran toată viața, ce și-a pus amprenta deopotrivă asupra ritmului vieții și al creației e, însă, insomnia, boală ce decurge dintr-un exces de luciditate și care, precum într-un cerc vicios, amplifică enorm această stare de luciditate, împingând-o la limita suportabilității. Somnul e echivalent cu speranța, în timp ce insomnia predispune la disperare. Somnul reprezintă starea indiviziunii funciare a ființelor, insomnia, ca și suferința în general, e un mod de separare, un “principiu de individualitate”, astfel încât dacă un corp esențialmente sănătos îl integrează pe individ în mecanismul vieții și al naturii sale umane, boala reprezintă un element de excludere din teritoriul vitalului, o modalitate de separare a omului de propria sa viață, o individualizare drastică a sa. Filosofia autentică, vie, revelatoare decurge, o spune răspicat Cioran în *Pe culmile disperării*, din exercițiul agonal și tragic al bolii, din labirintul fremătător al trupului, după cum spiritul nu e decât expresia sublimată a unei dereglări, a unei disproporții sau insuficiențe organice (“Tot ce e profund în lumea aceasta nu poate răsări decât din boală”). Din această asumare și ilustrare a beneficiilor spirituale ale bolii decurge și reacția filosofului la adresa sentimentalilor și a calofililor care își camuflează sentimentele autentice, trăirile intense și profunde sau le înlocuiesc cu sentimentalisme de paradă, cu estetisme fără fundament. Iată de ce, pentru Cioran ceea ce contează cu adevărat e reflecția filosofică, “expresie organică și personală ce urmează fluctuațiile și variațiile dispoziției nervoase și organice”, cum se exprimă filosoful. Lectura cărții de debut a lui Cioran, pe care o efectuează Marta Petreu, cu minuție, în spiritul ideții cioraniene, și nu în răspărul acesteia, este una cât se poate de credibilă, în ordinea descoperirii relației strânse dintre corporalitate și spiritualitate: “Dacă iei în serios boala lui Cioran, cartea lui de debut poate fi citită ca o fișă clinică sau ca un voluminos dosar medical (dar care, în mod insolit, se metamorfozează în documentul metafizic și extatic al unei experiențe mistice copleșitoare). Odată intrat în patria durerii – din care, practic, nici n-a mai ieșit vreodată – filosoful a înțeles diferența specifică dintre ființa umană bolnavă și cea sănătoasă: omul sănătos i-a apărut drept «un animal» care umblă «legat la ochi» și de «o prostie organică și definitivă»”.

E limpede așadar că avatarurile corporalității, tribulațiile trupului măcinat de boală reprezintă, pentru filosoful român o cale de acces – marcată de suferință, de durere, de luciditate – spre revelațiile metafizicului: “La Cioran, bolile și durerile au devenit instrument de revelație, și anume de revelație metafizică. Consemnând că urmările durerii sunt mai mari decât acelea ale plăcerilor, Cioran numește (dezordonat, dar sub dezordinea stilistică stă ascunsă a rigoare genuină, țâșnită direct din austeritatea inalterabilă a arhetipurilor) «consecințele durerii» și ale bolilor”. Mai mult, Cioran precizează că există

grade și ierarhii ale bolilor, în funcție de capacitatea lor de trezire spirituală, de revelare a latențelor metafizice ale conștiinței umane. Pe de altă parte, extazul provocat de suferință (apropierile de extazul mistic sunt pe cât de evidente, pe atât de tulburătoare) nu doar că produce separarea, individuația ce îl smulge pe om din paradisul original al indiviziunii, dar conduce la regăsirea fondului ultim de trăiri, acela ce relevă esențialitatea ființei, originaritatea și primordialitatea ei. Beneficiile gnoseologice ale suferinței și ale bolii constau așadar în transgresarea limitelor raționale și asumarea unei condiții mistice, sau, cum scrie Marta Petreu: “Suferința i-a activat lui Cioran arhetipurile trăirii mistice, cu expresiile ei complete, cu metaforele ei cromatice, spațiale și cognitive”. Individuația și indiviziunea sunt, în fapt, termenii fundamentali ai ecuației metafizice pe care o ilustrează cazul lui Cioran, alături de alte câteva cuvinte cu rezonanță filosofică, precum: culmi, abisuri, înălțare, cădere, zbor, scufundare, gol, plin etc. Boala este pentru Cioran, mai degrabă un instrument de declanșare a stării de grație, de autorevelare și desăvârșire interioară decât pură degradare a celulelor. E drept, e starea de grație a unei ființe religioase, dar “fără Dumnezeu”, a unui “mistic refuzat”. În acest fel, conștiința propriului corp și a bolilor ce îl pândesc l-a condus pe filosof pe căile desăvârșirii spirituale, ale unui extaz nu lipsit de valențe mistice: “Din acest moment, în care corpul l-a obligat continuu să-l conștientizeze, iar insomnia l-a frustrat de pierderea temporară în inconștientul maternal al somnului, cordonul ombilical care-l leagă pe om de existență a fost, în cazul lui Cioran, tăiat. Cioran a regăsit însă existența și comuniunea cu ea printr-o cale extraordinară: prin calea mistică, a extazului. Și a dorit, mereu și mereu, să aibă parte de această experiență aparte – ceea ce, cum singur recunoaște, nu s-a întâmplat, pentru că, cu timpul, extazele sale au fost tot mai rare”. Capitolul *Meseria de bolnav. Fișa clinică de maturitate* e un inventar minuțios al bolilor lui Cioran, o cronologie obiectivă a maladiilor unui filosof pentru care abisurile corporalității au reprezentat dintotdeauna un corolar al reflecției autentice, dezinhibate, pusă în pagină cu rigoare și perfectă stăpânire stilistică a frazei. Boala, “vehicul mistic”, cum o caracterizează Marta Petreu, se poate reduce, în cele din urmă, la o treptată, imperceptibilă și ineluctabilă apropiere de moarte, “răul esențial” al condiției umane. Pasajul cu care se încheie cartea Martei Petreu e cât se poate de revelator în această privință: “Nostalgia ne-nașterii și «neajunsul» de-a se fi născut, precum și acuzația că lumea este produsul unui «demiurg rău» vin, în cazul său din această boală fără leac: din muritudinea ființei umane, din insuportabilul «presentiment al muririi». E un «scandal», e scandalul însuși, ce-l face întruna pe Cioran să plângă”. Despre bolile filosofilor. Cioran nu e deloc o carte comodă. Subiectul în sine nu este unul confortabil. Cartea reușește, însă, să readucă în prim-plan figura unuia dintre cei mai importanți esești și filosofi ai veacului XX, privit aici prin prisma maladiilor, a suferințelor ce i-au stimulat și configurat elanul metafizic.

Ionescu în țara tatălui (2001) e o radiografie exactă, nefardată, a relațiilor dintre Ionescu („un Gorgias de București”) și țara sa („țara tatălui, țară de fier”), percepută traumatic, ca expresie a extremismului și „rinocerizării”. „România reacționară”, mistică, de-vertebrată de exaltări naționaliste e cea care, de altfel, îi va sugera scriitorului româno-

francez articularea dramaturgică absurdă din *Rinocerii*, piesă ce este, cum demonstrează eseista, un veritabil „exercițiu de exorcizare”. Incursiunea psiho-biografică a Martei Petreu expune rețeaua complexă de idei, reacții, afecte ce a structurat personalitatea lui Eugen Ionescu, confruntat frecvent cu imaginea Tatălui provenit dintr-o Românie a extremelor și abuzurilor.

Filosofii paralele (2005) reunește studii de istorie comparată a filosofiei românești, explorând aspecte problematice ale culturii române, din perspectiva relației dintre filozofie și literatură. Titlurile capitolelor sunt cât se poate de sugestive: *De la Dumnezeu cel bun la Dumnezeu cel rău. Descartes-Blaga, Schopenhauer și Cioran, Blaga și Cioran, via Pătrășcanu-Beniuc, Modelul și oglinda* (despre plagiatul lui Nae Ionescu din Evelyn Underhill), *Filozofie ocazională. De sfintele sărbători*. Paginile despre Blaga clarifică aspecte mai nebuloase, restabilesc adevăruri, pun la punct probleme conceptuale, cum ar fi acela al „Marelui Anonim”, perceput cu condescendență de unii exegeți, pentru amprenta lirică inerentă. Emblematică pentru demersul, stilul și etica Martei Petreu este demonstrația plagiatului lui Nae Ionescu, care a stârnit reacția admiratorilor filosofului de la *Cuvântul*, producând, „o rană narcisiacă” pentru orgoliul unei culturi ce-și camuflează, adesea fără grație, traumele, nereușitele, fisurile etice. În această privință, a examenului clinic corect și obiectiv al maladiilor culturii române, Marta Petreu are dreptate: „Conștiința identității culturii române, cred eu, trebuie să se regăsească printr-o evaluare critică, nepărtinitoare, făcută după criterii științifice, nu afective, a valorilor pe care le deține. Cred că pur și simplu trebuie să luăm act de realitate, suportându-ne pe noi înșine lucid, deci așa cum suntem”.

O carte cu miză explozivă, *Diavolul și ucenicul său* (2009), conturează un portret neconvențional, documentat și demitizant al lui Mihail Sebastian, motivat prin prisma devoțiunii față de Nae Ionescu, dar și din unghiul unui optimism gnoseologic, conform căruia cultura română este „suficient de structurată și de bogată încât să poată suporta orice examinare critică și orice adevăr, oricât ar fi acesta de jenant, fără ca prin aceasta să iasă în pierdere – dimpotrivă”. Punând în scenă destinul lui Mihail Sebastian din unghiul probelor incontestabile, expunând adevăruri incomode, în dezacord cu logica unor poncife și pulsioni festive, Marta Petreu acordă atenție și gir textului și contextului, structurilor inalienabile ale eticii și metabolismului intelectual al epocii analizate: „De obicei, când studiez un autor el este pentru mine fascinant, încerc să ajung la temperamentul lui, la mediul lui de viață, la structura și pulsionile lui afective... adică la fundamentul din care se nasc reacțiile și creațiile intelectuale”.

De la Junimea la Noica (2011), reunește „douăsprezece studii de cultură românească” ce analizează atitudinea față de evrei a secolului al XIX-lea românesc („*Evreofili*” și „*evreofagi*”). *Șapte autori despre chestiunea evreiască*, dar și problematica spinoasă a extremismelor secolului XX, percepute cu justă măsură și optică, printr-o hermeneutică atentă a traumelor, exceselor, devotamentelor și pasiunilor interbelicului (*De la lupta de rasă la lupta de clasă. C. Rădulescu-Motru, Portretul „învățătorului” ca diavol, Generația '27 între Holocaust și Gulag, Eliade, Sebastian, Ionescu, Cioran, „copii din flori” ai României interbelice*). E o carte în care eseista arată, cum mărturisea într-un interviu publicat în „România literară”,

„prețul retardării istorice și al sincronizării României direct cu cea de-a doua Europă, colectivistă, revoluționară, inventatoare a totalitarismului și practicantă a antisemitismului?”.

Expunerea ideatică fermă, exercițiile hermeneutice atent construite sau detenta conceptuală se îmbină, în *O zi din viața mea fără durere* (2012) sau în *Biblioteci în aer liber* (2014) cu recursul la anamneză, la un stil al confesiunii directe, netrucate, din care nu absentează nici melancolia, nici timbrul polemic, dar nici mărturisirea unor afinități afective / electiv. Racordurile între filosofie și literatură sunt efectuate cu naturalețe, în pagini cu idee alertă, în care sunt explorate dimensiuni și articulații inedite ale operei unor scriitori ca Goethe, Elias Canetti, Marin Preda, Eliade ș.a. Demonstrațiile ce structurează cărțile Martei Petreu indic, dincolo de forța plauzibilă a argumentației logice, legitimarea *trăirii* plenare a propriilor aserțiuni - garanție ineluctabilă a *căutării* unui adevăr ce nu poate fi confiscat, rectificat sau tranzacționat, asumat în deplină cunoștință de cauză, cu intransigență etică și suplețe a scriiturii.

Bibliografie critică selectivă

Zigu Ornea, în *România literară*, nr. 21/2000; Marin Mincu, în *Luceafărul*, nr. 43/2000; Marian Papahagi, în *Steaua*, nr. 2/2001; Ion Vlad, în *Steaua*, nr. 4/2002; Mihaela Ursa, în *Steaua*, nr. 4/2002; Alex. Ștefănescu, în *România literară*, nr. 1/2004; Vasile Spiridon, în *Contemporanul-ideea europeană*, nr. 8/2005; Andrei Terian, în *Euphorion*, nr. 3-4/2005; Andrei Moldovan, în *Mișcarea literară*, nr. 2/2006; Ovidiu Pecican, în *Steaua*, nr. 3/2006; Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2008; Vladimir Tismăneanu, în *Orizont*, nr. 7/2009; Ioana Pârvulescu, în *România literară*, nr. 30/2009; Claudiu Turcuș, în *Observator cultural*, nr. 347/2011; George Neagoe, în *Cultura*, nr. 30/2012; Idem, în *Cultura*, nr. 11/2013; Iulian Boldea, în *România literară*, nr. 12/2015.